

Compartir el patrimoni de saviesa

-Teresa Guardans-

(article publicat a: *Perspectiva Escolar*, 388, estiu 2016)

Desitgem presentar un espai web en el que les tradicions religioses hi tenen un lloc important. Es tracta de www.otsiera.com.

Fa ja uns quants anys, les activitats i propostes del Cetr (www.cetr.com) van ser punt de trobada de persones amb interrogants i inquietuds entorn al tractament de la diversitat cultural i religiosa a les aules. Vivíem aquest interès com a formant part d'una pràctica educativa que tingués en compte totes les dimensions de la persona. Mica en mica vàrem anar passant d'unes primeres reunions on compartir dubtes i reflexions, a constituir-nos en un grup de treball estable que començava a traduir els interrogants en propostes concretes per l'aula.

¿Com fer públic tot allò que, pas a pas, anava agafant forma, de manera que d'altres en poguessin fer un us ben lliure (triant, adaptant, modificant, ampliant...)? La resposta va ser la creació d'un espai web, un mitjà que permetia molta flexibilitat i una actualització gradual –a la mesura de les nostres possibilitats–, sense pressions curriculars, ni limitacions editorials. *Otsiera.com* tot just ha començat a caminar i, poc a poc, anem polint i pujant el treball desenvolupat fins ara, així com noves reflexions, suggeriments i recursos. Abans, però, de presentar quina mena de materials s'hi poden trobar, ens agradaria situar una mica les línies de fons que donen sentit al conjunt de la proposta.

Créixer per dins o aprendre a mirar

Per què 'Otsiera'? Otsiera és el nom del jove protagonista d'un relat del poble mohawk que subratlla la importància de l'atenció plena, d'aprendre a llegir els secrets del món, de l'interès pels altres, de la gratuïtat i de la gratitud, de l'autonomia personal... Una narració que convida a explorar el que som i el que hi ha, a reflexionar sobre el que vol dir créixer del tot i a viure l'aventura d'esdevenir plenament humans. D'aquí la tria d'aquest nom, que no és precisament fàcil de recordar!

"L'essencial és invisible als ulls", "veure amb el cor"... L'eco de les paraules de la guineu al Petit Príncep ressona sovint per aquí i per allà; però... aprenem a mirar de debò? *El món és el que veiem, però cal aprendre a mirar per veure'l* –avisava Merleau-Ponty–.

A mirar se n'aprèn. No n'hi ha prou amb la mirada analítica i interpretativa. Ens cal posar a punt, també, "l'ull del cor", la capacitat d'assaborir, d'obrir-se al desplegament de l'existència. Aprendre a mirar, obrir els ulls a la realitat: un mirar que vol dir atendre, interessar-se, comprendre, compartir; mirada que alimenta el lligam profund amb la vida des de la descoberta del valor de tot el que existeix, mirada capaç de sorprendre's. Un aprenentatge transversal que ens convida a créixer per dins i que demana temps, estones, activitats, recursos, per aprofundir-hi d'una manera conscient

i participativa, adaptada a cada etapa de la vida. Demana moments per a reflexionar sobre el significat de créixer com a éssers humans. Moments per aprendre a fer-se preguntes. Moments per a educar la mirada contemplativa, atenta, receptiva, oberta a la realitat (interior i exterior). Moments per la comunicació i el diàleg. Per deixar germinar significats. Per a constatar i assaborir el goig que comporta fer, escoltar, mirar, jugar... pel gust de poder-ho fer, perquè en som capaços. Moments per a la mobilització, per tal que l'acció que modifica la realitat participi del procés de comprensió. Moments per a familiaritzar-se amb els llenguatges simbòlics (música, arts plàstiques, poesia, narracions, mites...), que són les vies per les que explora i s'expressa "l'ull del cor", la indagació silenciosa i atenta.

Les activitats que anem proposant estan al servei d'aquests diversos "moments" d'un aprendre a mirar que no té edat; i volem fer-ho escoltant a aquells que, abans que nosaltres, s'han deixat interpel·lar per la vida. Homes i dones que han volgut compartir els seus tempteigs, besllums, encerts i errors, fent servir imatges, metàfores, indicacions, pistes de tota mena... deixant un rastre viu que recorre les generacions. No hi ha cultura humana que no hi hagi fet la seva aportació. I aquí és quan entren en escena les religions, perquè aquest dipòsit de saviesa s'ha gestat i s'expressa en els paràmetres culturals propis de cada temps i de cada lloc. I, no ho oblidem, fins fa quatre dies, les cultures han estat religioses. És a dir, s'han bastit sobre el fonament d'una "font" de la vida i del sentit, externa a elles mateixes.

Aturem-nos un moment a clarificar breument aquesta relació.

De què parlem quan parlem de religions

Si en una nit clara m'estiro sota els estels, estaré "veient" un magnífic espectacle de mils de milions de galàxies en expansió, originades per alguna cosa semblant a una gran explosió i "sabré" que tot el que veig i m'envolta –i jo mateixa– és, som, fruit d'un procés evolutiu que no s'atura. Amb una consciència creixent dels límits del coneixement, podem sentir l'impacte del misteri de l'existència d'aquest univers autònom, el vertigen d'unes dimensions incommensurables d'espai temps; admiració, respecte, sentit de responsabilitat: tot això impregna la meva (nostra) forma de percebre, de viure, de gestionar...

Durant milers d'anys, per tot el Planeta, qualsevol que s'estirés sota aquest mateix cel i aquests mateixos estels, "veia" un cosmos creat per voluntat d'un Poder infinit (Déu, Déus, esperits, enviats, ancestres...), un Poder que continuava vetllant per la marxa de la vida i implicat en ella. I sabien que tot el que els envoltava, i ells mateixos, així com les seves formes de vida, tenien -d'alguna manera- el seu origen i el seu sentit "allà", depenien d'aquell àmbit sobrehumà. Tot un saber que cada generació transmetia a la següent: els relats essencials, les arts de subsistència, els codis de comportament i organització social, tot. Per resoldre les dificultats o reptes de cada present, els ulls miraven cap el passat on sempre s'hi podien trobar models i respostes. Cultivar i renovar periòdicament, dia a dia, el lligam amb la "Font" de la vida era essencial per a mantenir la bona marxa de tot plegat. Aquesta és la clau de volta de les *cultures religioses*: formes de concebre l'existència presidides per aquest lligam. I en el sí d'aquest model cultural, els éssers humans es meravellaven, es feien preguntes –com tu i com jo–, sentien responsabilitat, respecte, temor, amor, transmetien saviesa, experiències de profunda comprensió de la vida, creaven bellesa... Ens hem allunyat de les seves interpretacions,

els pilars per a sostenir el sentit de tot plegat seran uns altres, però vivim uns mateixos anhels. Les seves formes de vida ja no ens són operatives, però els seus besllums no caduquen; continuen ben vius, si ens animem a explorar-los i aprenem a fer-ho.

Les religions són fenòmens culturals complexos i diversos. Quan fem servir el concepte “religió” voldríem delimitar una zona del desplegament d’una cultura, la de les creences, pràctiques rituals, etc. I hi ha cassos en que, certament, es pot distingir entre cultura i religió. Sovint, però, dibuixem unes fronteres, pròpies del model cultural occidental, allà on no n’hi ha, o n’hi ha, però són unes altres. Si no existeix un terme equivalent a “religió” en el món hindú, o jueu, o en les cultures tradicionals, això ja vol dir alguna cosa... Simplificar segons els propis paràmetres d’interpretació no sempre ens ajudarà a comprendre. En una “religió” o món religiós, hi conviuen trets relacionats amb la identitat col·lectiva, amb el mapa de la realitat d’un grup social (cosmovisió, valors, sentit de l’existència...); trets de l’àmbit de l’actuació i la gestió de la vida (ètica, costums, rituals comunitaris, tradicions...) I hi són presents, també, les petjades de la recerca vital dels homes i dones d’aquell concret entorn cultural-religiós: interrogants, aspiracions, certes, experiències profundament valuoses... I l’expressió de tot plegat en relats, creacions artístiques, musicals, etc.

Un conjunt molt plural que caldria poder tractar per vies complementàries. Per exemple, l’aproximació a unes realitats històriques, socials, amb els seus claroscurs, es situarien en l’àmbit del coneixement del medi social i cultural. Mentre que l’exploració de les aportacions de tantes persones compromeses a fons en l’aventura humana de l’existència pot enriquir immensament itineraris de treball al servei “d’aprendre a ser”, al servei del creixement interior (competències personals).

Però és que, a més, ens sembla que és el procés de creixement al qual conviden, allò que dóna sentit a tot aquest llegat. Tot un dipòsit de saviesa que, deslligat dels interrogants als que podia voler donar resposta, corre el risc de quedar petrificat: venerat per alguns, sí, però ben mut. I, en canvi, des de la perspectiva d’aprofundir en el significat de “créixer”, mereix ser explorat, desxifrat... I aleshores és quan ens en adonem que hi guanyem per partida múltiple, perquè apropant-nos a aquest saber com una riquesa que no és propietat tancada de ningú –com no ho és el patrimoni artístic–, aprenem tots plegats a beure de fonts ben diverses, aprenem a interpretar, a donar vida als textos, amb llibertat. Anem construint un saber compartit, un riu que a tots enriqueix... i ens trobem així treballant en la construcció d’una societat plural.

A ningú se li escapa que estem encarant situacions noves, complexes, difícils... per les que no tenim solucions prefabricades al calaix. Les societats contemporànies són protagonistes de profundes transformacions, a tots nivells i en tots els ordres, que demanen repensar-ho gairebé tot. El planeta Terra s’ha enxiquit, una pluralitat de cosmovisions i models culturals comparteixen un mateix espai-temps. La tradicional forma dels grups humans de relacionar-se, basada en la llei del més fort, no sembla que sigui la millor opció per a la convivència i la col·laboració. Ens trobem davant del repte, de la necessitat, de la urgència, de desenvolupar i contagiar una forma de créixer com a éssers humans que ens faci aptes per a convida des d’una gran diversitat, en una realitat en canvi constant. Aptes per a viure en pau –i feliços– en la complexitat i la incertesa, conscients que la visió que tenim del món i les formes de societat que desenvolupem, són creació humana: no ens cauran del cel.

L'escola no deixa de ser un microcosmos que viu en carn pròpia els reptes que la societat té plantejats. No pot mantenir-se a l'espera de que li arribin les respostes, perquè ella mateixa és part essencial de la solució: és com un petit immens laboratori on començar "aprendre a aprendre", per exemple, o a fer possible un territori cultural compartit, on la pluralitat no sigui motiu de separació sinó motiu d'enriquiment. Si no aprofitem l'oportunitat que ens brinden les aules per entrar en contacte amb la diversitat cultural i religiosa universal des de la recerca, el discerniment, l'esperit crític, l'accés a fonts d'informació diverses, etc., quan? Quan, com, sinó, posar les bases d'una societat plural i en transformació permanent? Aquests reptes són els que volem que impregnin el nostre treball.

Materials per a qui, on, quan, ...?

Des d'un conte, un petit text de saviesa, una pràctica d'atenció, una audició... fins a unes unitats didàctiques entorn a continguts diversos, amb les seves fitxes de treball i acompanyades de la guia corresponent: recursos al servei del creixement interior, en qualsevol entorn educatiu, en un sentit ben ampli. Però la composició de l'equip de treball fa que tinguem especialment presents les aules de Primària i "l'Àrea d'educació en valors socials i cívics o religiós", en el seu desplegament plural i divers. I que sempre pensem en recursos flexibles i adaptables, com un rebost on triar o inspirar-se.

Des d'*Otsiera.com* no pretenem estar en possessió de cap vareta màgica. Però sí que tenim el convenciment que és possible una aproximació a la diversitat religiosa de la humanitat que enriqueixi els processos d'aprenentatge i ajudi a la construcció d'una societat plural. No és precisament el que proporciona el marc vigent, quan a l'hora de "religió" proposa trencar amb el sentit de l'aula com a comunitat educativa. "La religió ens separa" –és el missatge implícit que rep l'alumnat–, "no hi ha espai per el diàleg i la reflexió compartida". Una segregació que implica que els alumnes que s'hi apunten estudien la "seva" opció (la de la família) sense possibilitat de conèixer les altres perspectives presents a la classe, i a la societat. O, millor dit, si hi entren en contacte és des de les ulleres de la pròpia opció: la persona amb titulació per ensenyar religió catòlica serà la que explicarà el sentit de la Reforma i de les esglésies evangèliques als seus alumnes; els nens i nenes musulmans coneixen el cristianisme o l'hinduisme per mitjà del professorat que ha demostrat la formació adient per a ensenyar islam, etc. Més tot un conjunt d'opcions religioses que queden excloses del sistema educatiu... Si les coses no són del tot així és gràcies a la implicació dels docents, però el marc en el que es treballa és el que és.

Per a posar algun exemple concret de l'aproximació que proposem, podem mencionar l'itinerari "I tu, què m'expliques?", en el què sis unitats didàctiques, teixides a partir de les històries que surten del sac d'en Paraorelles, conviden a la classe (8-10 anys) a "estirar fils", a aprofundir sobre el que veiem i el que no veiem, sobre les diferents maneres de parlar de la realitat, sobre paraules fàcils i difícils, sobre l'autenticitat i la felicitat, sobre el valor de les coses, sobre el significat de créixer per dins, etc. I, alhora, sense oblidar entrar en contacte amb l'entorn d'origen de cada història: amb Otsiera coneixerem costums i tradicions del poble sioux, una narració del *Zohar* ens portarà a explorar alguns elements del judaisme, un relat de Rumi serà una bona ocasió per a parlar de la mesquita i altres aspectes de l'islam, una paràbola

evangèlica ens posarà en contacte amb la tradició cristiana, i a partir d'un petit diàleg provinent de la tradició hindú parlarem de l'Índia, del loga...

En la mateixa línia, esperem que aquest estiu vegin la llum sis unitats més (per 10-11 anys) en les que la Frida i la seva classe, intrigats per unes paraules de Confuci, engeguen un procés de recerca que els du a explorar algunes pistes de Muhàmmad, Moisès, Jesús, el Buda i el mateix Confuci, així com altres orientacions que els arriben per boca de persones més properes (Wangari Maathai, Irena Sendler, Ela Bhatt, etc.); i a saber-ne alguna cosa més de les seves vides.

Un altre apartat del web ofereix propostes en les que els poemes i els relats mítics es mostren com a camins per a posar de relleu i assaborir el valor de les coses: la nit i el dia, les estacions de l'any, el mar... Uns recursos per a familiaritzar-se amb els llenguatges simbòlics, metafòrics, visuals, per a aprendre'ls a interpretar i a fer-los servir. Perquè una música, un poema o un mite no descriuen, el seu codi de comunicació és ben bé un altre... Què important és tenir notícia dels diferents codis de comunicació, saber que no tot són descripcions, i aprendre a interpretar i a fer servir cada un d'aquests llenguatges en la riquesa del seu àmbit propi!

També hi trobareu activitats en les que l'exercici de l'atenció silenciada procura afavorir la mirada atenta vers la realitat (pedres, mans, fulles, aliments...), establint-hi una relació de més qualitat, més del tot. Us convidem a entrar-hi, a remenar, a triar, a fer servir, a adaptar, a participar... i a tenir una mica de paciència. Perquè desitjaríem tenir a punt més activitats, més de tot... però, poc a poc! Ens acomiadem amb un convenciment que ens acompanya des del primer dia: el desconeixement aixeca murs, la saviesa els esquerda. I la saviesa compartida ens uneix en l'aventura humana de la vida. Des d'*Otsiera.com* hi volem aportar el nostre gra de sorra.